

RACHEL J. D. SMITH
Excessive Saints: Gender, Narrative, and Theological Invention in Thomas of Cantimpré. New York: Columbia University Press 2018. s. 303.

Albert Suuren opissa oli 1250-luvun puolivälissä kaksi dominikaani-Tuomasta: Tuomas Akvinolainen, noin 25-vuotias nouseva tähti ja melkein kaksi kertaa vanhempi Thomas van Cantimpré (1201–1272). Kun edellinen harrasti konventin seinien sisällä tai lähettyvillä systemaattista teologian tekemistä, niin jälkimmäinen matkusti nykyisen Belgian, Ranskan ja Saksan alueilla, saarnasi, otti vastaan rippejä ja kirjoitti lukuisia pyhimyselämäkertoja. Päähenkilöt olivat toinen toistaan epätavallisempia tai sellaisiksi Thomas heidän tarinansa rakensi. Ytimessä oli Kristuksen tuleminen näkyviin noissa elävissä pyhissä. Thomasin tyyllilajia onkin kuvattu mystiseksi hagiografiaksi. Rachel Smith tarkastelee Thomasin teoksia historian, kirjallisuustieteen ja teologian näkökulmista. Tuloksena on fantastisen monipuolinen, hyvin kirjoitettu ja uutta tietoa luova teos.

Kirjassa käsitellään useaa pyhää, joista suomalainen lukija on kuullut ehkä harvemmin: Christina Ihmeellinen (Christina Mirabilis), apotti John van Cantimpré, Marie Oignieslainen, Lutgard van Aywières ja Margarete d'Ypres. Lisäksi teoksessa on luku Thomasin kirjoittamasta teologis-moraalisesta teoksesta *Bonum universale de apibus*. Se on allegorinen teos, jossa ampiaisyhteisö kuninkaansa johdolla toimii mallina myös ihmisille. (Mehiläispesän keskeisin

hahmo tunnistettiin kuningattareksi vasta 1600-luvulla ruumiinavaustekniikoiden kehkeytyessä.) Kuningasmehiläinen kuvasi apottia ja hiljaiset ja tottelevaiset työmehiläiset munkkeja tai veljiä.

Christinan tarina on yksi erikoisimmista sydänkeskiajan pyhien elämäkertojen joukossa. Hänestä tiedetään useamman eri lähteen kautta ja lähteet toistavat samoja asioita. Historiallisesta näkökulmasta tietyt asiat näyttävät palautuvan elettyyn elämään. Hän kuoli noin 20-vuotiaana, mutta kaikkien yllätykseksi heräsi kuolleista. Kuoleman aikana hän oli käynyt kiirastulessa ja pystyi kertomaan kokemuksestaan. Hän eli lopulta 74-vuotiaaksi ja koko hänen elämänsä oli sarja ihmeellisiä ja äärimmäisiä koettelemuksia sekä askeettisia urotöitä. Hän pystyi menemään tuleen ilman, että se vahingoitti häntä. Hän saattoi kylpeä jäisessä vedessä tuntikausia.

Thomas van Cantimprén tapa tehdä teologiaa eroaa Tuomas Akvinolaisesta olennaisesti. Thomas ta voisi nimittää jopa etnografiaksi. Hänen kuvauksensa pyhistä ovat tarkkoja ja täynnä sekä inhimillisyyttä että tuonpuoleisen, pyhän kosketusta. Tutkimuksellisesti hänen teologiaansa kuvaa niin sanottu imaginiivinen teologia. Se palautuu ajatukseen siitä, että yhtäältä Jumala loi ihmisen kuvakseen ja toisaalta ihminen pystyy luomaan mielikuvituksen tukemana kuvia, jotka voivat viitata visuaaliseen maailmaan tai näkymättömään maailmaan. Kuvien tarkoituksena on auttaa mietiskelemään hengellisiä, näkymättömiä asioita. Thomasia voisi nimittää myös semiootikoksi. Hän miettii uusiksi sanan ja ruumiin suhdetta. *Signum* ja *res* ovat mo-lemmat läsnä hänen teksteissään.

Pyhät naiset, joista Thomas kirjoitti, ovat *signum*, ja he edustavat ruumiillaan ja sen toiminnoilla toista *signumia*, Kristusta. Näissä pyhissä Kristuksen elämä ja kuolema tulevat jälleen näkyviin ja merkityksellisiksi. Se on niiden syvin sisältö ja tarkoitus, *res*.

Lukiessa pyhistä ja heidän elämästään lukijassa syntyy ajatuksia ja tunteita, joiden tarkoituksena on johtaa parempaan hengelliseen elämään. Pyhien elämäkerrat ovat kuin polku lukijan tai kuulijan syvällisempään hengellisyyteen. Jos lukija lukee oikean mielenlaadun vallitessa – jonka kuvaus voi synnyttää – niin hän pääsee osalliseksi jumalallisesta. Näin Thomasin elämäkertojen päähenkilöistä tulee jopa sakramenttaalisia, heidän samastumisensa ja halunsa yhdistyä Kristukseen voi tuottaa myös lukijalle yhteyden Kristukseen.

Thomasin teologia muistuttaa vahvasti eletyn uskonnon näkökulmaa. Hän ei suostu erottamaan teologiaa ruumiillisuudesta. Hän ei itse asiassa pyri erottamaan *signumia* ja sitä, mitä se edustaa (*res*). Päinvastoin ne ovat erottamattomia ja pyhyys on läsnä niissä. Tästä syystä hänen elämäkertojaan kutsutaan mystisiksi: niissä inhimillinen ja tuonpuoleinen yhdistyvät. Parhaassa tapauksessa lukija voi kokea sen myös.

Smith lukee Thomasin tekstejä aiempien teologisten tekstien, muun muassa Augustinuksen, Sulpicius Severuksen ja Guillaume de Saint-Thierryn kanssa. Näin hän luo laajemman kontekstin, taustan ja maailman, josta 1200-luvulla syntyneet tekstit ovat kehkeytyneet. Keskiössä kulkee kuitenkin Thomasin verenmakuinen ja -hajuinen teologia, jossa ihmisen ruumiillisuus on keskiössä. Smithin

teos perustuu hänen vuonna 2011 valmistuneeseen väitöskirjaansa. Jäin miettimään joidenkin erittäin keskeisten tutkimusten (Rachel Fulton ja Sarah McNamer muun muassa) puuttumista teoksesta. Oliko käsikirjoituksen päivitys jäänyt kesken vai onko kyse jonkinlaisesta koulukuntaajattelusta? Vaikea vastata, mutta joka tapauksessa Smithin teos on erinomainen ja suositeltava tutkimus sydänkeskiajan teologiasta kiinnostuneille.

Päivi Salmesvuori, dos.
Yliopistotutkija
Helsingin yliopisto

SUSANNE WIGORTS YNGVESSON

Frihet till samvete.

Norhaven: Timbro 2016.

160 s.

Omantunnonvapauteen tulee suhtautua yhtä vakavasti kuin sananvapauteen. Avoimessa yhteiskunnassa on käytävä periaatteellista keskustelua omantunnonvapaudesta, koska oikeus seurata omatuntoaan on pohjimmiltaan vastakohta totalitarismille. Näin vaatii etiikan professori Susanne Wigorts Yngvesson kirjassaan *Frihet till samvete*.

Kirja koostuu kuudesta luvusta, joista ensimmäisessä luodaan katsaus omantunnonvapauden historialliseen ja filosofiseen taustaan antiikista keskiajalle ja valistusajalta uuden ajan yhteiskuntafilosofeihin. Kirjoittaja arvioi, että yhteiskunnan muuttuessa yhä pluralistisemmaksi myös omantunnonkonflikteihin tullaan törmäämään yhä useammin. Työ-

elämän eri osapuolten on tärkeä ainakin yrittää ymmärtää, mistä oikeudessa omantunnonvapauteen on kyse ja millä perusteilla törmäystilanteissa yhdelle oikeudelle annetaan etusija toiseen nähden.

Toisessa luvussa pohditaan työelämän tilanteita, joissa omantunnonkonflikti voi ajankohtaistua. Tarkasteluun otetaan lääkärit, sairaanhoitajat, työttömät työnhakijat, papit, toimittajat, asevelvolliset ja poliisi. Rajat virkavelvollisuuden ja omantunnonvapauden välillä ovat sumeita muissakin tilanteissa kuin Ruotsissa paljon keskustelua herättäneessä kättilöiden oikeudessa olla osallistumatta raskaudenkeskeytyksiin. Omantunnonkonflikti voi syntyä lääkärille, kun hänet velvoitetaan tekemään turvapaikkaa hakevalle nuorelle iänmääritystutkimus, joka ei perustu lääketieteellisiin syihin ja siten sotii lääkärin ammattietiikkaa vastaan. Poliisiviranomainen, joka velvoitetaan kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen henkilön maasta karkottamiseen, voi kokea tarpeelliseksi kieltäytyä tehtävästä omantunnonnsyistä. Ruotsin luterilaisuutta tunnustavassa kansankirkossa samaa sukupuolta olevilla pareilla on oikeus saada kirkollinen vihkiminen, mutta myös papilla on oikeus pidättäytyä samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliittoon vihkimisestä tai muista kirkollisista toimituksista omantunnonnsyistä. Wigorts Yngvessonin oma näkemys on, että omantunnonvapautta ei pidä rajoittaa, ellei rajoittamiselle ole erityisen hyviä syitä.

Lyhyeksi jäävässä kolmannessa luvussa kirjoittaja esittelee valikoidujen yhteiskuntafilosofien ajatuksia johdantona omiin argumentteihinsa. John Rawlsin tunnetussa ajatuskokeessa ihmisiltä peitetään

tietämättömyyden verhoon tietöidensä omasta paikastaan yhteiskunnassa. Vastaavan ajatuskokeen avulla voitaisiin puntaroida aiempaa monipuolisemmin myös sitä, mistä oikeudessa omantunnonvapauteen on kyse. Jürgen Habermasiin kirjoittaja tukeutuu vaatimuksessa, että keskusteluun osallistuvien on yritettävä ymmärtää myös niitä, joiden kanssa ei olla samaa mieltä. Ruotsin yhteiskunnallista keskustelua Wigorts Yngvesson pitää sikäli vinoutuneena, että suuri enemmistö painottaa ilmaisanvapauden tärkeyttä, mutta ei ymmärrä, kuinka tärkeä asia omantunnonvapaus on syvästi vakaumuksellisen yksilön identiteetille.

Neljännessä luvussa analysoidaan Ruotsissa käytyä keskustelua kättilöiden oikeudesta olla osallistumatta raskaudenkeskeytyksiin omantunnonnsyistä. Johtopäätöksenä kirjoittaja toteaa, että keskustelu on ollut epäjohdonmukaista. Hän kiinnittää huomiota siihen, että naapurimaassa Norjassa on sekä vahvasti turvattu aborttioikeus että lainsäädännössä turvattu mahdollisuus terveydenhuollon ammattilaisille pidättäytyä omatuntoonsa vastaisista työtehtävistä. Kyseisen omantunnonvapauslausekkeen ei ole todettu vaarantaneen naisten oikeutta saada abortteja. Kirjoittaja pohtii, eikö Ruotsinkin olisi mahdollista löytää ratkaisuja, joissa kunnioitettaisiin omantunnonvapautta Norjan tapaan.

Viidennessä luvussa palataan periaatteelliseen keskusteluun tarkastelemalla YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (1948) artiklaa 18, jonka sanamuoto osoittaa, että yhtäläistä omantunnonvapau-